

NOI ÎN LUME

Ileana Alexandra ORLICH

MATEI VIȘNIEC,
la Universitatea Statului Arizona

Axat cu precădere pe aspecte de gen, rasă, sau identitate, teatrul american al anilor '80 a fost un teren propice controverselor culturale proiectate pe un fundal social conturat de experimente teatrale. Obsesiile de ordin psihologic, individualismul împins la extrem, și reportajul social au transformat scena americană într-un mediu înrudit cu reportajul sau cu sitcomul, reflectând lumea relațiilor sociale și a idului supralicitat prin analize care au riscat ultrajul public.

În contrast cu acest gen dramatic care a subțiat linia dintre arta scenică și documentarul social, teatrul lui Matei Vișniec a adus pe scena contemporană conflictul istoric și imaginarul plasat în zona dramelor nuanțate de ideologia politică. O astfel de piesă este ***Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal*** care a testat publicul american prin două spectacole prezentate în octombrie 2008 la teatrele universitare Katzin Hall și Recital Hall de pe campusul celei mai mari universități din Statele Unite, Arizona State University. Regizate de Mona Chirilă, directoare a Teatrului de Păpuși Puck din Cluj și regizoare la Teatrul Național „Lucian Blaga” din același oraș, aceste spectacole au fost realizate datorită unui grant Cantemir oferit de Institutul Cultural Român (ICR) trupei teatrale clujene alcătuită din actorii Dana Bonțidean, Anca Doczi, Robert Pavicsits, și Lucian Rad de la Teatrul Puck și Dragoș Pop de la Teatrul Național clujean. Alături de actori, a fost prezent în Arizona ca oaspete de onoare, datorită aceluiași grant Cantemir, și dramaturgul Matei Vișniec, cunoscut publicului american în general și foarte apreciat la Universitatea din Arizona, unde a fost prezent anul trecut la spectacolele cu piesa *Angajare de clovn*, tot în regia Monei Chirilă.

Desigur că piesa lui Matei Vișniec *Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal* nu a abandonat drama personajelor în favoarea unui spectacol preocupat numai de tirania comunistă. Dimpotrivă. Efectul dramatic al *Istoriei comunismului* a izvorât tocmai din confruntarea violentă a aspirațiilor și a sufletului uman cu ideologia stalinistă care a produs, atât în fosta Uniune Sovietică cât și în țările aflate în fostul bloc comunist, o întrerupere a tuturor normelor și continuităților sociale și psihologice, o distrugere devastatoare a spiritului uman în manifestările sale cele mai elementare. Nuanțele subtile ale descompunerii culturii și ale anihilării psihice a ființei umane au fost armonizate în piesa talentatului dramaturg cu ideea retrăirilor, prin intermediul scenei, a unui trecut nu foarte îndepărtat care a distrus milioane de vieți.

Dincolo de a comunica un manifest searbăd prin care comunismul este înfierat în sloganuri didactice, piesa lui Vișniec evocă melancolia tragică din spatele transformărilor care apar atunci când destinul îmbracă veșmintele totalitarismului politic. Pacienții spitalului de boli mintale sunt ființe sacrificate și mutilate de stalinism,

dansând îndărătul unor măști de sorginte greacă, care sugerează prin inovația scenică a Monei Chirilă acel spirit al tragediilor consemnate pentru eternitate.

Tragicele personaje ale piesei au comunicat într-o interpretare magnetizantă (și într-o engleză impecabilă) scenele de iad din azilul de boli mintale aflat sub tirania absolută a directorului Grigori Dekanozov – un stalinist convins care nu numai că îi întrece în nebunie pe toți pacienții săi, dar este și singurul nebun adevărat. Dacă strigătele disperate ale pacienților amestecă propriile tragedii ale personajelor (Lucian Rad în rolul lui Timofei, de exemplu, credibil și tragic: „Nu trageți, tovarăși, nu trageți”) cu imbecilitatea sloganurilor staliniste, acțiunile directorului (credibil și memorabil interpretat de Dragoș Pop) care îl primește cu entuziasm pe scriitorul Iuri Petrovsky spre a le vorbi pacienților săi despre marxism-leninism și victoriile staliniste nu fac altceva decât să aducă în prim-plan acea nebunie extremă care poate fi, în viziunea tragicomică a lui Vișniec, singura explicație pentru propagarea și longevitatea ideologiei comuniste pe plan social.

Personajele feminine ale piesei au marcat prin interpretări impresionante atât violarea psihică, sexuală și fizică (figura tragică a tinerei și talentatei Anca Doczi în rolul Katiei Ezova), cât și ticăloșia oportunistă a inspectoarei Stepanida Rozanova (memorabilă și perfect acordată tensiunii dramatice în interpretarea Danei Bonțidean).

Pe fundalul nebuliei care escalează în scenele întâlnirilor cu scriitorul (intens și tragic interpretat de Robert Pavicsits), scurta istorie a comunismului este în mod ingenios adusă în scenă în perspectivă istorică de un spectacol inedit de păpuși, mânuite de Dana Bonțidean și Lucian Rad. Ilustrând într-o anumită măsură discontinuitatea posibilităților umane confruntate cu discursul stalinist, păpușile produc în mod simultan atât o relaxare comică binevenită, cât și ecourile sinistre ale unui trecut nu foarte îndepărtat când Europa avea de înfruntat vitregiile comunismului și ale nazismului.

Ca în toate spectacolele cu care ne-a obișnuit în turneele precedente din 2001, 2005, și 2007 efectuate în Arizona, regizoarea Mona Chirilă a folosit și de această dată un fundal muzical bine ales (împreună cu Corina Sârbu) care a adus noi nuanțe și intensități spectacolului scenic în relația cu publicul. La încheierea spectacolelor din ambele seri profesorii, studenții, spectatorii (printre care și Consulul României la Los Angeles, Dl. Ovidiu Grecea) au aplaudat cu câteva ridicări de cortină talentatul grup clujean și prezența lui Matei Vișniec. De amintit, ar fi și spectacolele-workshop susținute pe parcursul vizitei, în timpul cărora studenții au avut posibilitatea de a dialoga cu actorii și de a revedea scene din piesă, îmbinate cu prelegerile profesorului Radu Ardevan de la Universitatea „Babeș–Bolyai” (un alt oaspete al acestui eveniment pe care ICR-ul l-a făcut posibil prin grantul ICR). Nu în ultimul rând, Matei Vișniec a ținut două prezentări de mare clasă academică, în cadrul cărora a recurs la o varietate de mijloace didactice și lingvistice și la ajutorul unor momente dramatice realizate simultan, în timpul lecturii, de actorii Dragoș Pop și Robert Pavicsits.

Prin sprijinul ICR-ului care a făcut posibilă această desfășurare culturală, teatrul românesc s-a putut afișa din nou în mod remarcabil la universitatea Statului Arizona, unde Matei Vișniec, Mona Chirilă, actorii clujeni și, mai precis, dramaturgia românească au reușit să stârnească un interes deosebit și constant al publicului american pentru cultura românească.

